

Til: Kringkastingssjef Hans-Tore Bjerkaas
NRK
0340 Oslo

Oslo 03 / 01 / 2011

NRK PROGRAM OM NORSK-VIETNAMESISKE BUDDHISTER

Tirsdag 23. november 2010 sendte NRK det sjette programmet i serien "På tro og Are" som denne gangen handlet om programlederen Are Osens møte med tre norsk-vietnamesiske buddhister (kvinnene Annie og Liti fra Trondheim og munken Vien Dung fra det vietnamesiske buddhisttempelet *Khuong Viet* i Lørenskog.)

Buddhistforbundets forstander har kritisert dette programmet i e-post til kringkastingssjefen 27.11.10 og i telefonsamtale med Are Osen og Eiliv Flakne 29.11.10. Hovedpunktet i kritikken til Buddhistforbundets forstander av programmet gjelder programleders utsagn om buddhistisk lære og spesielt det kvinnesynet han tillegger buddhismen.

På bakgrunn av dette har vi mottatt en e-post fra programsjef Petter Myhr NRK Trøndelag datert 13.12.10 samt en ny e-post fra Petter Myhr datert 20.12.10.

I denne siste e-posten skriver Petter Myhr: "Med dette har vi redegjort for våre valg av formuleringer i programmet, og anser dermed denne saken avsluttet fra vår side". Vi vil fra Buddhistforbundets side gi klart uttrykk for at vi på ingen måte anser denne saken som avsluttet. I redegjørelsen nedenfor forklarer vi hvorfor.

PROGRAMLEDER OM BUDDHISMENS KVINNESYN

En hoveddel av programmet handler om at programleder Are Osen samtaler med de tre deltakerne i programmet. Vi har kritisert at programleder, ut ifra det vi anser som en begrenset forståelse fra hans side, selv går ut og kritiserer buddhistisk lære.

På bakgrunn av bl.a. tilnærmingen som er fulgt i de andre fem andre programmene i serien blir det etter vår oppfatning nokså naivt når Petter Myhr i e-posten fra 13.12.10 argumenterer med at Are Osen hadde gjort "en ufullstendig journalistisk jobb" om han ikke hadde gjort dette.

Når det gjelder presentasjonen av intervjuene med de tre deltakerne i programmet vil vi kun kort oppsummere:

Selv om programdeltakeren Annie innledningsvis sier at "det er likestilling fordi alle har muligheten til å bli Buddha" dreier tematikken seg i en annen retning når hun og søsteren synes å hevde at kvinner generelt har dårligere gemytt enn menn og at de derfor har dårligere karma enn menn, noe som munken i tempelet i Lørenskog også synes å bekrefte i intervjuet med ham.

Selv sier de tre deltakerne i programmet til Buddhistforbundet at de kun har uttalt seg om at menn har egenskaper som gjør at de har lettere for å tilpasse seg klosterlivet enn hva kvinner har og at de ser på dette som en fordel menn har fremfor kvinner. De sier at de overhodet ikke har uttalt seg om at menn er bedre enn kvinner og slett ikke om at menn skulle være klokere enn kvinner. De tar dessuten fullstendig avstand fra påstanden om at ”kvinner er mentalt underlegne menn og ute av stand til å fatte og praktisere læra hans” som en usann og nedsettende beskrivelse av buddhistisk lære.

Dette er forhold som vi regner med at deltakerne selv vil uttale seg om.

BUDDHISTFORBUNDET OM NRK TRØNDELAG SIN ARGUMENTASJON

Det som er vårt primære anliggende i forbindelse med dette programmet handler om programlederens egne utsagn om buddhismen. I faktabolken ”Verdt å vite om buddhismens kvinnesyn” (20:41) viser Are Osen først til Buddhistforbundets hjemmeside hvor det står: ”Egentlig er det ingen forskjeller på menn og kvinner i buddhismen. Kulturelt kan det være forskjeller på hvordan kvinner og menn lever i de forskjellige buddhistiske land, men det har egentlig ingen ting med buddhismen å gjøre”. Men Are Osen fortsetter slik: ”Men det spørs om Buddha er enig med Buddhistforbundet på dette feltet”.

Her går programlederen nemlig inn på et nytt felt: Ikke hva de tre intervjuobjektene mener om temaet men hva som er buddhismens kvinnesyn. Og ikke nok med det: Også hva Buddha mener om dette.

Når det gjelder buddhismen i sine forskjellige historiske utforminger er det selvfølgelig helt korrekt som Petter Myhr påpeker:

Buddhismen er – i likhet med alle store religioner – en mangfoldig lære, preget av ulike tolkninger som er påvirket av både kulturell forståelse og den tiden tankene er tenkt i.

En skulle derfor tro at programlederen ville være forsiktig med kategoriske påstander om buddhismens kvinnesyn. Og, med tanke på utfordringene knyttet til å ha oversikt over kildematerialet, enda mer forsiktig når det gjelder Buddhas kvinnesyn.

Men nei: Her hevder programlederen at Buddha mente at ”kvinner var mentalt underlegne menn og ute av stand til å fatte og praktisere læra hans.”

Petter Myhr skriver i brevet sitt at ”Vi har i hvert program en humoristisk fremstilling av de ulike religionene som en slags stumfilm/filmavis”. Vi synes imidlertid ikke at Are Osens utsagn er spesielt humoristiske. Tvert imot, her går Are Osen ut, under overskriften ”Verdt å vite om buddhismens kvinnesyn” og tillegger Buddha og buddhismen et kvinnesyn som en må kunne karakterisere som moralsk mindreverdig og kritikkverdig (i tillegg til å være usant). Det kvinnesyn Are Osen tillegger buddhismen vil derfor innebære at denne religionen er på kollisjonskurs med det norske samfunnet når det gjelder grunnleggende verdier om likeverd mellom kjønnene. Implikasjonene av utsagnene hans om buddhismen er derfor rimelig dramatiske.

Spørsmålet er derfor dette: Har NRK Trøndelag rett når det hevdes kategorisk at buddhismens og Buddhas kvinnesyn går ut på at kvinner er ”mentalt underlegne menn og ute av stand til å fatte og praktisere læra hans”, og tar Buddhistforbundet feil når det uttaler at det ikke er grunnlag for å uttale seg slik?

ANDRE KOMMENTARER TIL SVARBREV FRA NRK TRØNDELAG

I det første brevet fra Petter Myhr hevdes det: ”Vi har funnet gode belegg for alt som sies”. Vi har etterspurt belegget for påstandene som er nevnt ovenfor fra programleder og vi har på bakgrunn av dette mottatt den andre e-posten fra NRK-Trøndelag v/ Petter Myhr (datert 20.12.10).

Petter Myhr forsøker her innledningsvis å forsvare påstandene ovenfor om buddhismens kvinnesyn ved å si at ”de ikke hentet ut av løse luften” med henvisning til sitater fra de tre intervjuobjektene i filmen. Til det er å si er at uansett hvordan de har uttrykt seg kan ikke dette i seg selv bevise noe om helst om buddhismens eller Buddhas kvinnesyn. Når de tre i tillegg uttrykker at de tar fullstendig avstand fra utsagnene til Are Osen blir dette en nokså patetisk argumentasjon.

Videre sier Petter Myhr her at det eksisterer en generell forskjell i syn på kvinners stilling mellom tradisjonell asiatisk fortolkning versus moderne vestlig fortolkning av buddhismen. I noen områder (som tibetansk buddhisme) kan dette være delvis riktig men dette gir på ingen måte dekning for å generalisere slik han gjør her (og er selvsagt heller ikke relevant i forhold til om Are Osens utsagn ovenfor til er gyldige eller ikke):

Våre deltakere i ”På tro og Are” har asiatisk bakgrunn – det kan være en forklaring på at Lothe og Det norske buddhistforbundet har en noe annen forståelse, enn det de to døtrene og munken ga uttrykk for i programmet.¹

Det er nemlig ikke slik at asiatiske buddhister generelt tolker buddhismen slik at den innebærer underordning / diskriminering av kvinner. At det har eksistert og fortsatt eksisterer tolkninger av buddhismen som innebærer diskriminering av kvinner er en realitet på samme måte som det eksisterer tolkninger og praksis som bryter med prinsippet om ikke-vold og sosial rettferdighet. Det er (selvsagt) heller ingen automatikk i at buddhister alltid følger buddhistisk lære i sine holdninger eller levemåte. Men spørsmålet om hva som er holdbare tolkninger av buddhistisk lære i forhold til disse spørsmålene er imidlertid under debatt i buddhistiske land. Og dette er ikke noe nytt. Men generelt kan en si at i moderne land som Japan, Sør-Korea, Taiwan osv. har en kommet meget langt når det gjelder å gi rom for kvinner som likestilte², også som religiøse ledere, mens i de mindre utviklede landene er buddhismen mer tilpasset tradisjonelle sosiale strukturer og at dette også preger tolkningen av

¹ Buddhistforbundet er for øvrig ikke en rent vestlig (etnisk norsk) organisasjon. Av de over 12.000 medlemmene har bare omkring 1.500 vestlig bakgrunn. Denne sammensetningen avspeiler seg også i hovedstyret som er vårt øverste organ.

² Et fremragende eksempel på dette er den internasjonale buddhistiske organisasjonen Tzu Chi ledet av nonnen Cheng Yen. Organisasjonen driver et omfattende humanitært arbeid og har hovedsete i Taiwan (ROC). Se organisasjonens hjemmeside: <http://www.tzuchi.org/>

buddhismens sosiale implikasjoner i forhold til for eksempel spørsmålet om likestilling mellom kjønnene.

I tillegg må det påpekes at selv om det har eksistert negative stereotypier av kvinner og diskriminering av kvinner i buddhistiske kulturer har disse ikke stått uimotsagt av de religiøse lederne. En hovedskikkelse i Japans buddhisme er zen-mesteren Dogen (1200-53) som stiftet den største retningen av zen-buddhismen i Japan. I sitt hovedverk *Shobogenzo*, bind 1, kapittel 8, uttrykker han med all tydelighet at diskriminering av kvinner er i strid med buddhismens grunnleggende lære:

When [a person] has never seen the truths of the Buddha-Dharma even in a dream, even if he is an old bhikshu [monk] of a hundred years, he cannot arrive at the level of a man or woman who has got the Dharma, so we should not venerate [such a person] but need only bow to him as junior to senior. When [a person] practices the Buddha-Dharma and speaks the Buddha-Dharma, even if a girl of seven, she is just the guiding teacher of the four groups and the benevolent father of all living beings. We should serve and venerate her as we do the buddha-tathâgatas, and as it was, for example, when the dragon's daughter became a buddha. This is just the time-honored form in Buddhism. Those who do not know about it, and who have not received its one-to-one transmission, are pitiful.³

Nå synes imidlertid Are Osen å vite bedre enn Dogen hva som er buddhismens og Buddhas kvinnesyn. Han har nemlig funnet belegg for sitt syn på et amerikansk nettsted! Vi har latt religionshistoriker og oversetter av buddhistiske pali- og sanskrittekster, Kåre A. Lie få kommentere Are Osens ”funn” her:

En hvilken som helst religionshistoriker ville ha kunnet fortelle NRK at det er allment anerkjent at de tekstene som med størst sannsynlighet bringer oss nærmest Buddhas muntlige undervisning, er palitekstene (og de kinesiske agamaene). Men i stedet for å undersøke disse tekstene direkte, velger NRKs journalister å innhente tredjehåndsopplysninger ved å sitere en viss Rev. Patti Nakai fra The Buddhist Temple of Chicago, i et klipp hentet fra nettsiden til et japansk-amerikansk jodo-shinshu-tempel. Jeg forstår ikke hvorfor denne personen velges som autoritet her. Ligger det noen bevisst tanke bak, eller er det bare resultatet av tanketom googling? Denne Patti Nakai siteres slik: “Instead of letting his dear stepmother join his Sangha when she asked to become one of his disciples, Shakamuni's response was a declaration of the mental inferiority of women, saying they lacked the capacity to understand and practice the teachings of non-attachment to self.”

Det nevnes ikke hvilken tekst dette angivelig skal være hentet fra. NRK velger altså å presentere en ubekreftet tredjehåndsuttalelse som Buddhas ord. Dette i seg selv er en form for research som overhodet ikke holder mål. Når vi så i tillegg sjekker palitekstene, ser vi at episoden er beskrevet i teksten *Mahapajapatigotamivatthu*,

³ Se *Shobogenzo*, bind 1, kapittel 8, Raihai Tokuzui (Prostrating to the Marrow of Attainment) (ss. 89 – 101), http://www.numatacenter.com/digital/dBET_T2582_Shobogenzo1_2009.pdf

Vinaya Culavagga 2, 253, og at Buddha ifølge denne teksten faktisk uttalte seg stikk motsatt av hva Rev. Patti Nakai påstår:

[Ananda sa:] ”Mener du kanskje at selv om kvinner lar seg ordinere, så vil de likevel ikke kunne klare å nå de høyere stadier, og at en kvinne ikke vil kunne bli en ærverdig?”

”Nei, Ananda. Hvis en kvinne lar seg ordinere, vil hun kunne nå de høyere stadier, og en kvinne kan godt bli en ærverdig⁴,? svarte Mesteren.”

Dette viser at NRKs team dessverre enten driver bevisst feilinformasjon eller har utført et journalistisk grunnarbeid som ikke kvalifiserer til ståkarakter.⁵

Men hva skal en si til utsagn som dem som er referert til som ”The five hindrances” beskrevet i teksten *Suryajihmidaranaprabha* hvor kvinner virkelig blir tillagt alvorlige negative egenskaper. Har ikke NRK her klart å bevise at buddhismens kvinnesyn er slik det er uttrykt på ”Verdt å vite om buddhismens kvinnesyn”? Nå er det riktig nok slik at Taisho utgaven av de buddhistiske skriftene består av 85 bind og 5320 enkelttekster⁶. Selv om teksten som er nevnt ovenfor er en obskur og ukjent tekst for de fleste buddhister finnes det faktisk enkelte misogyniske utgytelser av det slaget som er referert til ovenfor.

På den annen side finnes det også en rekke langt mer sentrale sutraer blant skriftene som *Srimalasihanada* og *Vimalakirtinirdesha* som har en ganske ”feministisk” tilnærming. I den sistnevnte tekst blir for eksempel en av Buddhas fremste disipler satt på plass for sitt mannshovmod ved at en gudinne skaper ham om til en kvinne og seg selv til en mann for så å stille ham noen spørsmål som setter tingene på plass⁷. Virkeligheten er derfor langt mer sammensatt og langt mer positiv enn den som Petter Myhr forsøker å gi inntrykk av i sitt brev. Og læremessig, slik det uttrykkes i tekstene, kan det ikke være særlig tvil om at menn og kvinner ifølge buddhismen har den samme grunnatur (Buddha-naturen) og at de derfor ikke er grunnleggende forskjellige.

Det kan her være på sin plass å gå tilbake til teksten *Mahapajapatigotamivatthu* fra pali-kanon hvor vi finner fortellingen om opprettelsen av nonneordenen. Teksten har blitt forstått og tolket forskjellig både blant forskere og i buddhistisk tradisjon. Det er ikke plass for å gå detaljert inn i denne diskusjonen her, men det kan kort nevnes at nonneordenen på noen områder ble underordnet munkeordenen og på andre områder gjort sideordnet / autonom i forhold til munkeordenen. Når det gjelder påstanden i ”Verdt å vite om buddhismens kvinnesyn” om at flere regler for nonnene innebærer mer underordning av nonnene er dette positivt feil ettersom noen av disse reglene faktisk handler om å unngå at nonner blir en slags tjenestepiker for munkene. For eksempel *Pacittyā* 6 som sier at nonner ikke skal gå munkene til hånd når munkene spiser.

⁴ ”Ærverdig” er her en oversettelse av *arahant* (pali) som betegner den høyeste åndelige oppnåelse (nirvana i og etter dette livet).

⁵ Fra e-post til Buddhistforbundet datert 20.12.10.

⁶ Dette er den mest anerkjente utgaven av den kinesiske buddhistiske kanon i det 20. århundre. Den ble utgitt i Japan rundt 1920.

⁷ Se ”The Teachings of Vimalakirti”, trans. Etienne Lamotte, London 1976, ss. 169 – 171.

Videre er det viktig å få med seg at nonnene var autorisert til (og oppmuntret til) å preke Buddhas lære. Dette er svært viktig fordi munkene og nonnene ikke har noen andre ”sakrumentale” oppgaver eller tilsvarende viktige oppgaver overfor lekfolket.

Igjgen må en kunne si at de negative påstandene i ”Verdt å vite om buddhismens kvinnesyn” forteller langt mer om Are Osens (eller hans kollegaers) begrensede kompetanse på området enn de gjør om saksfeltet.

I en tekst i pali-kanon er det Mara, ”djevelen” i buddhismen, som taler mot kvinnens likeverd:

That which can be attained by seers
— The place so hard to arrive at —
Women are not able to reach,
Since they lack sufficient wisdom.

Nonnen Soma imøtegår ham med disse ordene:

What difference does being a woman make
When the mind is well-composed,
When knowledge is proceeding on,
When one rightly sees into Dhamma?

Indeed for whom the question arises:
"Am I a man or a woman?"
Or, "Am I even something at all?"
To them alone is Mara fit to talk! ⁸

At dette uttrykket for at kjønnsforskjeller er irrelevante i buddhismen er noe langt mer enn et isolert utsagn, fremgår av at kvinner mange steder i de kanoniske tekstene blir beskrevet som personer som oppnår den høyeste åndelige oppvåkning. Det finnes også en egen bok, *Therigatha*⁹, i de kanoniske tekstene hvor nonnene selv beskriver sine åndelige erfaringer:

Avslutningsvis kan det være på sinn plass å minne om at buddhismen har en tradisjon å være stolt av når det gjelder kvinnens plass i det religiøse liv. Teksten nedenfor er hentet fra pali-krøniken *Mahavamsa* og gir et eksempel på dette. Den forteller om den store nonnen (theri) Sanghamitta som oppnådde nirvana ved sin død og som da ble vist de samme æresbevisninger som den store munken (thera) Mahinda som sammen med henne hadde brakt buddhismen fra India til Sri Lanka i det tredje århundret før vår tidsregning:

When the great theri Sanghamitta, gifted with the great supernormal powers and with great wisdom had fulfilled the duties of the doctrine and had brought much blessing to the people, she, being fifty-nine years old, in the ninth year of this same king Uttiya, while she dwelt in the peaceful Hatthalhaka-convent passed into nibbana. And for her

⁸ Samyutta Nikaya 5.2, PTS I, 129. Se også: <http://www.accesstoinsight.org/tipitaka/sn/sn05/sn05.002.than.html>

⁹ Utgitt i norsk oversettelse som “Søstrenes sanger” (Tone Lie Bøttinger / Kåre A. Lie), Oslo 2000.

also, as for the therā, the king commanded supreme honours of burial a week through, and the whole of Lanka was adorned as for the therā (Mahinda).¹⁰

Dette skjedde altså fra over 2000 år siden. Som kjent ble den første kvinnelige prest i Den norske kirke ordinert i 1961. Kanskje verdt å vite om buddhismens kvinnesyn?

KONKLUSJON

Vår konklusjon er denne: I lys av hva kildene til kunnskap om buddhismens og Buddhas kvinnesyn forteller oss faller programleders kategoriske påstand om at kvinner ifølge Buddha er ”mentalt underlegne menn og ute av stand til å fatte og praktisere læra hans” på sin egen urimelighet.

Selv om buddhismen, som en av de eldste verdensreligionene, rommer et stort mangfold av fortolkninger og praksis er programleders kategoriske karakteristikk av buddhismen som grunnleggende kvinnefiendtlig, slik han uttrykker det ovenfor, en påstand som ikke bare er usann men som også uttrykker en nedvurdering av buddhismen som religion som stigmatiserer buddhister, spesielt de omkring 28.000 buddhistene som lever i Norge.

Vi gjør oppmerksom på at Buddhistforbundet ikke begrunner sin kritikk av dette programmet i et prinsipielt syn om at religioner skal være unndratt kritikk. Derimot mener vi at NRKs egne retningslinjer er meget aktuelle her, bl.a. regelen om at ”Virksomheten skal preges av høy etisk standard og over tid være balansert. Saklighet, analytisk tilnærming og nøytralitet skal etterstrebes, jf. bl.a. prinsippene i Redaktørplakaten, Vær Varsom-plakaten og Tekstreklameplakaten” (NRK plakaten, 1d).

Vi synes det er spesielt ille at NRK her gjennom usanne og nedsettende påstander sprer fordommer om en minoritetsgruppe i Norge. Vi synes derfor det er forstemmende at Petter Myhr i sitt svar til Buddhistforbundet nærmest skryter av at programserien blir brukt av mange skoler som såkalt ”infotainment”. Dessverre er nok Petter Myhrs påstand her riktig og vi mener at dette gir NRK et ekstra ansvar for å rydde opp i denne saken.

Petter Myhr skriver at mesteparten av programmet er ”holdt i en fin og humoristisk tone”. Det kan en kanskje diskutere. Men når de faktiske utsagnene til programlederen ligner mer på det som i andre sammenhenger kalles ”diskriminerende ytringer” som ”fremmer ringeakt overfor noen på grunn av deres religion eller livssyn”, hadde det kanskje vært bedre om programmet ikke hadde vært holdt i en slik ”fin og humoristisk tone”.

Vi opplever derfor den situasjonen som NRK har satt oss buddhister i gjennom dette programmet som ufortjent og uholdbar og som svært vanskelig.

Vi kan ikke forestille oss at NRK ønsker å stigmatisere en minoritetsgruppe i Norge gjennom å erklære buddhismen som en kvinnefiendtlig religion.

¹⁰ The Mahāvamsa, trans Wilhelm Geiger, Colombo 1950, chapter XX, vv. 48 – 51. Se også <http://www.vipassana.com/resources/mahavamsa/mhv20.php>

Vi ber derfor om et møte med kringkastingssjefen om hvordan NRK kan bidra til en åpen og redelig dialog mellom minoritetsgrupper som buddhistene og det norske storsamfunnet som vi alle er en del av og som NRK er satt til betjene på en ansvarlig måte.

Med vennlig hilsen

Egil Lothe
Forstander

For styret i Buddhistforbundet

Kopi: Khuong Viet Buddhisttempel / Det vietnamesiske buddhistsamfunn
Don Hau buddhisttempel / Den vietnamesiske buddhistforening i Trøndelag
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Advokat Brynjulf Risnes